

Balássy Ádám Miklós: Jogállam, joguralom vagy jogállami joguralom? A különálló Közigazgatási Bíróságról szóló T/6295-ös törvényjavaslat problematikái

Bevezető

„A Törvény kapujában őr áll. Ehhez az őrhöz eljő messze földről egy férfi, s bebocsátást kér a Törvény hajlékába. De a kapuőr azt mondja, hogy most nem engedheti be. A férfi gondolkodik, s aztán megkérdezi, hogy hát akkor később beléphet-e majd. – Meglehet – mondja az őr -, de most nem. – Mivel a Törvény kapuja nyitva áll, mint mindig, a férfi lehajol, hogy belessen a kapun. Amikor az őr ezt észreveszi, nevet, és azt mondja: – Ha annyira csábít, kísérelj meg, eredj be a tilalmam ellenére. De jegyezd meg: én hatalmas vagyok. S nem vagyok más, csak a legkisebb kapuőr.”[1]

A tanulmány rövid betekintés kíván adni abba, hogy a Közigazgatási Bíróság felállításáról szóló 2018. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: KB.) és a közigazgatási bíróságokról szóló törvény hatálybalépéséről és egyes átmeneti szabályokról szóló 2018. évi CXXXI. törvény (a továbbiakban: Ámtv.) miképpen nem fordulhat szembe a jogállamiság (*Rechtsstaat*) alapvető követelményeivel – illetőleg a joguralommal (*rule of law*). A jogállam-fogalom fennálló esszenciáját a német „*Rechtsstaat*”[2] kifejezésben fogható meg, míg a joguralomét az angol „*rule of law*” szókapcsolatban. Mindezek alapján szembevetendő, hogy két különálló teóriáról van szó – bár több magyar szerző is ellentétes álláspontot fogalmazott már meg.[3] Mindkét fogalomnak a gyökere elsődlegesen Arisztotelész által használt „*nomarchia*”[4] szóból ered, melyet később fordítottak joguralomra, hol magára a jogállamiságra.[5] A joguralom kifejezés dichotóm, mert alkalmazni tudjuk nemzeti és nemzetközi viszonylatban is, így beszélhetünk a nemzetközi joguralomról és szuverén (nemzeti) joguralomról is.[6] Ezzel látható, hogy a fogalmi szinten is ellentét figyelhető meg a joguralom és a jogállam kifejezés között mert a jogállamiságot csak kifejezetten a rendőrállamok, jóléti államok és a totalitáriánus államok differenciálására használható.[7] A jogállamiság ebben az értelmezésben pedig nem más mint, hogy érvényre juttatjuk a jog szabályainak primátusát az állami hatalomérvényesítéssel szemben.[8] Vitathatatlan, hogy ez a válasz – jogilag – tökéletes, de egyben a legrosszabb *definitio per idem* is. A fontosabb kérdés, azaz, hogy mit tekint a nemzeti és a nemzetközi jogalkotó (illetve alkalmazó) alapvető jogállami követelményeknek?[9] Mi tekinthető akkor mégis jogállamnak? A hatalomgyakorlás joghoz kötöttsége vagy a XIX. század szerinti polgári-liberális jellegű felfogás, amelyben a klasszikus szabadságjogok felsorolásával

társítjuk az egyén szubjektív védelemét?[10] Ahhoz, hogy erre választ kapjunk, szükséges szemügyre vennünk a két fogalompárt.

A joguralomról

A joguralom kifejezés használata nem újkeletű dolog – ellentétben a jogállamiság gondolatával – mert a törvényeknek az uralmára, illetve azzal kapcsolatban felmerülő problémákra már Platón is rámutat a *Törvények* című munkájában.[11] A görög társadalom az állam hatáskörét *expresis verbis* megkívánta határozni azzal, hogy a jóléti állam koncepcióját az egyének és a közösség boldogságában definiálta. A görög társadalmi eszmerendszerből teremti meg Platón a joguralom gondolatát, így eszerint az állam célja elsődleges a jogrend fenntartása, amely biztosítja és védelmezi a társadalom egységes jogait. Platón a jóléti állam és a joguralom magasabb szintjét a mai elképzelésektől eltérően az ún. kultúrállamban látta, amelynek a szubsztanciája a legfőbb jónak, az erkölcsnek megvalósítása – ennek pedig a leghatékonyabb eszköze a társadalom nevelése. Megemlítendő, hogy Platón az igazságos-joguralomból következtet a – véleménye szerint – természetszerűleg feljebb való kultúrállam fogalmára,[12] majd ennek a gondolatnak keretében fejti ki azt is, hogy az államban a jognak kell biztosítani mindenki fölött álló uralmat, mert az uralkodó is csak a jog szolgáloja.

Arisztotelész felismerte, hogy a törvény, észszerűség és az ezek által megalkotott rend képezi azt a társadalmi elvárást, amelynek az alkotmány (jog) az alapja, ahol pedig nem uralkodik a jog ott nem lehet (alkotmányos) ideális társadalom sem.[13] A jog uralma Arisztotelész szerint feljebb való, mint az emberek uralma mert, *„nem is alkotmány az, amelyben nem a törvény az úr. A törvénynek mindenben uralkodnia kell, az egyes esetekben aztán a vezetők döntenek: az én véleményem szerint ez az alkotmányos kormányzás.”*[14] Magának a joguralom eszméjének a taglalása során nem szabad elfeledkezni a különböző kapcsoló pontokról, amelyeket a jogfilozófia olvasása során feltártunk, így a joguralom teóriája alapján a tételes jogról csak akkor tudunk egzaktan beszélni, amikor a törvényeken az egész természetjogi uralkodását értjük.[15] Ezen a természetjogi elgondoláson keresztül lehetséges átvezetni a joguralom eszméjét a ma már használatos *„rule of law”* kifejezésbe.

John Locke a felvilágosodás klasszikus természetjogi (észjogi) iskolájának jeles képviselője volt, aki – a jogfilozófia elméleti irányában – megteremtette az angol joguralom felfogást. Locke a hatalommegosztásról azt írja, hogy *“bárki is rendelkezék tehát egy államban a törvényhozó vagy a legfőbb hatalommal, annak kötelessége, hogy ne rögtönzött rendeletekkel, hanem érvényes, állandó törvényekkel kormányozzon, amelyeket kihirdettek*

és ismertettek az emberek előtt.”[16] Locke koncepciója – a hatalommegosztás mellett –, hogy a jog maga a szuverén, így jog csak ott lehet, ahol az absztrakt szabályok uralkodnak az embereken, nem pedig fordítva. A joguralmi modell alapját pedig a strukturált jogintézmények különválasztása biztosítja.[17] Locke-nál jelenik meg először az államhatalmaknak a szisztematikus szétválasztása, (amelyet a törvényhozó, végrehajtó és föderatív hatalom különállásban írt le). Ezen kívül a neves jogfilozófus, megfogalmazta azt is, hogy az uralkodó és (közügyeket intéző szervezetek) a közigazgatás a jognak legyen alá rendelve, azaz jogi értelemben a hatalommal rendelkező intézmény vagy személy elszámoltatható legyen. Az államhatalmi ágak hármasszétválasztását azonban Montesquieu neve fémjelzi. Az 1748-as „A törvények szelleméről” című művében kidolgozta milyen alapvető elkülönítési rendszert kell alkalmaznia ahhoz, hogy az államhatalom birtoklójának zsarnoksága ne nyerhessen teret magának.[18] Minden hatalom egy kézben való összpontosítása önkényhez vezet, de ez nem egyenesen arányos azzal, hogy a három hatalmi ágak ne lenne soha közös hatásköre. A joguralom és a hatalommegosztás elméletét azért szükséges megemlíteni, mert a közigazgatási bíráskodás modelljeivel kapcsolatban felmerülő kérdéseket, mindig a hatalom megosztásából vezetik le. A jog uralmával kapcsolatban végezetül szükséges megemlíteni még az angol Albert Venn Dicey-t, aki ugyan a joguralom koncepciójában elvetette a közigazgatási bíráskodást, mert mindenki számára csak a rendes bíróságok előtti egyenlőséget képzelte el, de a munkássága elengedhetetlen, ha a „*rule of law*” kifejezésről beszélünk. Ugyan elvette a speciális bíróságok létjogosultságát, de más alapvető követelményeket mint, a *nullum crimen sine lege*, és a *nulla poena sine culpa* alapelvét megkerülhetetlennek és kardinálisnak tartotta, mert szerinte ez teremti meg az alapvető jogbiztonságot, a kormányzat önkényével szemben.[19] Ezek alapján a joguralom három összetevője az, hogy a *kormányzat nincsen önkényes hatalma*,[20] másodlagosan a közönséges jog előtt mindenki egyenlő és alá is van annak vetve[21] és harmadlagosan pedig, hogy „*az alkotmányjog általános szabályai az ország rendes jogának folyamányai.*” Ezért a jog uralma – azaz az állam törvényes működése – nem más, mint az egyének alapvető jogainak érvényesítése.[22]

A jogállamról

Az arisztotelészi alkotmányos állam modelljével szemben a modern jogállami koncepció eszmerendszere már korlátozott, mert ugyan jogállamnak hívjuk azt az államot, amely a jogot megalkotja és fenntartja, de ez nem olyan tiszta meghatározása a két fogalom elhatárolásának, mint a joguralom Dicey-féle felfogásában a joguralom követelményei. A jogállam egyik definíciója, miszerint az állam egyedüli célja a jog és jogbiztonság fenntartása. A jogbiztonság, mely szerint a törvények nyilvánosan kihirdettek és bárki által előre, időben

megismerhetőek (amelyek magában foglalják a kellő felkészülési időt), a címzettek számára egyértelműek, világosak, nem retroaktívak. nem változnak gyorsan, biztosítja a szerzett jogok védelmét és a múltban keletkezett, de a jelenben is fennálló jogokat.[23] „*A materiális jogállamiság kritériumait a legtöbb jogrendszerben végső soron az alkotmánybíróság (vagy egy ahhoz hasonló funkciókkal rendelkező másik szerv, pl. a legfelső bíróság) juttatja érvényre, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a demokrácia tisztán többségi felfogása nem érvényesülhet korlátok nélkül.*” [24] Ez a jogállami viszonyrendszer, amit leírunk pusztán az egyének jogbiztonságát hivatott garantálni, ami koránt sem jó elnevezése egy adott állam berendezkedési formájára. Az állam célja a jogrend fenntartása és Rudolf von Gneist szerint ehhez, elegendő, hogy a közigazgatást a szigorú törvények alkalmazására szorítsák. Ezt a logikát követve azt láthatjuk, hogy az államapparátusnak és magának a közigazgatásnak a korlátozására bárminemű törvénynek alkalmasnak kell lennie, hiszen a jogállami minőségét ez nem érintheti, mivel a jogállamiság szempontjából „*a törvény tartalma zárójelbe tehető*”. [25] Ez alapján látható, hogy a jogállamiság követelménye egy olyan független közigazgatási bíraskodási rendszer kiépítése amely garantálja az egyének védelmét a közigazgatási önkénnyel szemben. A közigazgatási bíróságok jogállami funkcióját még a II. világháború alatt is észrevették a náci birodalomban. Otto Koellreutter 1938-ban megjelent közigazgatási jogi tankönyvében helyeslőleg azt hirdette, hogy a *Führerprinzip* tilalma mellett szó sem lehet a törvény elsőbbségéről és a közigazgatási szervektől elkülönített közigazgatási bíróságokról, mert ezek gátolják a *Führerstaat* közigazgatási tevékenységét”. [26] Ezt a jogállamisági gátat vélte felfedezni Magyarországon is kommunista rezsim is, így az 1949. évi II. törvénnyel megszüntette a jogállamiság egyik utolsó bástyáját. A törvény miniszteri indoklásából is tisztán látszik, hogy a közigazgatási bíraskodást jogállamisági védőhálónak tekinti. Mint a törvény javaslatához fűzött miniszteri indokolásban olvashatjuk: „*...a múlt század... a politikai fejlődés betetőzését az ún. jogállam kiépítésében látta. Ennek fogalmához pedig hozzátartozott a közjogi bíraskodásnak az a rendszere, amelyben a közhatalom és a jogkeresők között felmerülő közjogi jellegű jogviták eldöntése egy, a végrehajtó hatalmon kívül álló bírói szerv hatáskörébe tartozik.*” [27] Mivel a közigazgatásnak a jog alá rendelése jogállamisági követelmény - akárcsak a jogalanyok védelme - így a különálló közigazgatási bíraskodás felállítása önmagában is jogállami követelmény. [28]

Összegzés

A tanulmány hipotézisének alapján a 2019. május 30-án benyújtott és 2019. július 2-án elfogadott, a közigazgatási bíróságokról szóló törvény hatálybalépésének elhalasztásáról szóló T/6295-ös törvényjavaslat (a továbbiakban: T/6295 törvényjavaslat) [29] indoklása nem

minden kétséget kizáróan megalapozott. A javaslat célja ugyanis az, „...*hogy az önálló közigazgatási bírósági szervezet felállítási folyamatának további előrehaladása ne hátráltassa a Magyarországot ért, megalapozatlan jogállamisági kritikákkal kapcsolatos viták megnyugtató lezárását.*” Az *argumentum a contrario* típusú indoklás azért nem elfogadható mert, ha egy jogállamisági kritika megalapozatlan, akkor annak a kritikának nem szabad teret adni, még ha politikai nyomás alatt is van a szuverén nemzetállam. Amennyiben pedig a kritikák megalapozottak, a jogalkotónak az alkotmányos kötelessége azokat kiküszöbölni ugyanis az Alaptörvény hetedik módosítása óta az Alaptörvényünk részét képezi a különálló közigazgatási bírósági rendszer – *argumentum ad absurdum*. Erre tekintettel pedig, a T/6295-ös törvényjavaslatnak az egyetlen célja, hogy a jelenleg fennálló joghézagos helyzetet – amit jogalkotó és a Köztársasági Elnök közösen teremtett meg, – kiküszöbölje. Ugyanis ameddig az Országgyűlés nem dönt érdemben a T/6295-ös törvényjavaslatról, addig a Köztársasági Elnöknek és az Országgyűlésnek is a kötelessége betartani a hatályos törvényi előírásokat, amely szerint az Ámtv. 1. § (1) bekezdése alapján a Köztársasági Elnöknek 2019. május 31. napjáig lett volna a feladata javasolni valakit a Közigazgatási Bíróság első elnökének személyére, míg az Országgyűlésnek 2019. június 15. napjáig lett volna kötelessége megválasztania (vagy meg nem választani) a jelöltet.[30] Bár a Köztársasági Elnök. a törvénynek való nem engedelmeskedést az Országgyűlésnek írt levelében azzal indokolta, [31] hogy nem talált a jogszabályi előírásoknak megfelelő jelöltet, ezért nem teljesítette azt, ez pedig érdekes találgatásoknak adhat teret. Elsődlegesen, hogy a törvényi követelményeknek nincs megfelelő jelölt mert a 2019. évi XXIV. törvény[32] túlságosan szűkre szabta az alkalmas személyek számát a tisztség betöltésével kapcsolatban.[33] Másodlagosan pedig azt, hogy a Köztársasági Elnök a törvényekkel szemben a politikai nyomásnak enged, ahelyett, hogy élne a normakontroll kezdeményezésére adta jogkörével, hogy az Alkotmánybíróság hatáskörébe utalja a törvénnyel kapcsolatban felmerült (esetleges) problémákat és kiküszöbölje a jelenleg a fennálló *ex lex* helyzetet.[34] Ami még jogvita kérdést vet fel, azaz, hogy miképpen lehet egy törvényjavaslatnak bármilyen joghatást kiváltó következménye? Ugyanis a Köztársasági Elnök a törvényjavaslat benyújtására reagálva tagadta meg a törvénynek való engedelmeskedést. Mindezek alapján véleményem szerint a T/6295-ös törvényjavaslat elfogadása vetné fel a jogállamisági problémákat, nem annak a nem elfogadása, mert amennyiben a törvényjavaslat elfogadásra kerül, akkor az Ámtv. nem lépteti hatályba a KB.-t, és így amennyiben nem lép hatályba a KB. akkor az Alaptörvényben szereplő 25. cikkely (1) bekezdése[35] szerinti kettős (rendes és közigazgatási) bírósági rendszer nem tud érvényre jutni. Ennek következtében a törvényjavaslat nem csak jogállami, joguralmi kérdéseket sértene, hanem magát az Alaptörvény rendelkezéseit is.[36]

[1] Franz Kafka: *A per*, Helikon Kiadó, Budapest, 2015 247-248. oldal.

<http://mek.oszk.hu/07100/07123/07123.htm> (2019.07.02)

[2] Neumann Franz: Jogállamiság és szuverenitás, In Takács Péter (szerk.): *Joguralom és jogállam. Antológia a Rule of Law és Rechtsstaat irodalmának köréből*, Budapest, ELTE ÁJK, (1995), 232. oldal

[3] Bihari Mihály: *A jogállam az Alaptörvény és az Alkotmánybíróság határozatai alapján*. In.: Rendszerváltás, demokrácia és államreform az elmúlt 25. évben. Ünnepi kötet Verebélyi Imre 70. születésnapja tiszteletére. Budapest, (2014), Wolters Kluwer, 53-63. oldal. Gyórfi Tamás-Jakab András: *Jogállamiság* in *Az Alkotmány kommentárja I.* Budapest, (2009), Századvég Kiadó, 156-163. oldal. A szerzők nem tesznek különbséget a német *Rechtsstaat* és az angol (gyökerű) *rule of law* között (*nem is említve a franciai État de droit, prmauté de droit stb.*), annyit állapítanak meg, hogy *a jogállam eszménye az állam politikai formájának és jogi szerkezetének világos szétválasztására a politikai szerkezetet illetően pedig semlegességre törekedett, külön annak a Dicey által adott klasszikus megfogalmazásában kötődött a parlamenti szuverenitás eszméjéhez*. Az idézett szöveg lábjegyzete: Vö: Franz Neumann: *Szuverenitás és jogállamiság* [ford. Takács Péter] In.: Takács Péter (szerk.): *Joguralom és jogállam*, Budapest (1995) 232-236. oldal, Mészáros Gábor: *Uralhatja-e a jog a kivételes állapotot? A kivételes állapot elmélete két rivális álláspont alapján*. In.: *Iustum Aequum Salutare*, (2017) XIII. 4. 31-41. oldal, http://epa.oszk.hu/02400/02445/00046/pdf/EPA02445_ias_2017_04_031-041.pdf (letöltve: 2019.06.20.), Orbán Balázs-Palkó Attila: *A jogállami univerzum tágulásáról és ennek veszélyeiről*, *Kommentár* 2019/2 31-40. oldal, A jogállam lokális és globális rendszerét vezeti be ezzel is utalva egyfajta kettősségre.

[4] Magyar Lexikon: Magyar Lexikon 13. Nogat- Planetarium, Budapest, (1883) 4. oldal: állami és egyházi törvényeknek gyűjteménye, különösen a görög keleti egyházban divó egyházi jogi kézikönyv melynek létesítője Photius patriárcha; *nomokratia* vagy *nomokratikus* kormány, azon kormányforma, a hol a törvény uralkodik, például a régi izraelitáknál.

[5] Lásd: Martin Ostwald: *From Popular Sovereignty to the Sovereignty of Law: Law Society and Politics in Fifth Century Athens*, University of California Press, Los Angeles, 1986, 25-28. oldal, Lásd: Orbán- Palkó (2019): 31-32. oldal

[6] A joguralom kettősségét Hans KELSEN *Tiszta jogtan és analitikus jogelméletében* leírt nemzetközi és nemzeti jogi monista dualista felfogásában is értelmezhető, Lásd: Varga Csaba

(PPKE JÁK, Prof.emer.): *Jog és filozófia, antológia a XX. század jogi gondolkodása köréből*, Szent István Társulat, Budapest, (2008), 186-190. oldal

[7] Lásd: Hannah Arendt: *A totalitarizmus gyökerei*, Európa Kiadó, Budapest (1992). 530. oldal. Lásd: Magyary Zoltán: *Magyar Közigazgatás, A közigazgatás szerepe a XX. sz államban a magyar közigazgatás szervezete működése és jogi rendje*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 90. o. Lásd: Robert von Mohl: *Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates* (1832).

[8] Varga Zs. András: *Eszményből bálvány? A joguralom dogmatikája*, Századvég Kiadó, (2015), 11-16. oldal

[9]Megjegyzés: Jogi definíció híján lévő fogalmaknak, mint a joguralom vagy a jogállamiság, még a nemzetközi térben sincs általánosan elfogadott értelmezésük. Olyan mérce pedig, amelyet minden nemzetállam maradéktalanul elfogadna, értelemszerűen nem is létezhet, hiszen az egyes országok eltérő kulturális, történelmi hagyományai miatt nem lehetséges, hogy legyen két teljesen azonos jogrend. Lásd: Otto Bähr: *Der Rechtsstaat* Kassel és Göttingen, (1866.), Rudolf Gneist: *Der Rechtsstaat und die Verwaltungsgerichte in Deutschland* (II. kiadás, Berlin, (1879.)

[10] Péteri Zoltán: *Új törekvések a jogállam-eszme körül* in Jogtudományi Közlöny, (1973) június hó, XXVIII. új évfolyam 6. szám 310. oldal

[11]Platón: *Törvények*. 48. oldal: *De a legfontosabb alapelv – úgy látszik – a hatodik, mely azt kívánja, hogy az értelmes ember vezessen és uralkodjék, a tudatlan pedig kövesse. És ezt az elvet, bölcs Pindaros, egyáltalán nem mondanám természetellenesnek, sőt igazán természetes éppen az, hogy a törvény uralkodik azok fölött, kik önként elismerik, nem pedig az erőszakos uralom.*

[12] Kornis Gyula: *Tudomány és társadalom. A tudomány szociológiája* II. kötet (Budapest), (1944), 597. oldal

[13] Arisztotelész: *Politika*, 1282 b *A demokráciát a törvények uralmának kell jellemeznie, és a vezetőknek csak az ezek által biztosított keretek között van hatalma: „a helyesen megalkotott törvényeknek kell a hatalmat képviselniük...Lásd: Arisztotelész: Retorika, 1354b A törvényeket hosszas megfontolás után hozzák, a bírói végzéseket pedig rögtönzésszerűen, ezért nehéz az ítélezőknek helyesen megállapítani az igazságot és a hasznosat.*

[14] Arisztotelész: *Politika*, IV. könyv 4, bekezdés <http://mek.oszk.hu/04900/04966/04966.htm>

[15] Randy E. Barnett: *A law professor's guide to natural law and natural rights*, (1997): For all these reasons, even if natural rights generated only a "prudential" or "hypothetical" obligation, this would be very significant. For the hypothetical obligation at issue is: if we want a society in which persons can survive and pursue happiness, peace, and prosperity, then we should respect the liberal conception of justice (as defined by natural rights) and the *rule of law*.

<https://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2245&context=facpub>
(letöltve: 2019.06.15)

[16] John Locke: *Essay concerning the true Original, Extent, and End of Civil Government*. Preceded by Robert Filmer's „Patriarcha“. With an Introduction by Henry Morley. London. Routledge. (1884). 320. oldal Azaz pontosabban megfogalmazva, „*ahol véget ér a törvény, ott kezdődik a zsarnokság*“.

[17] Megjegyzés: bár a „külügyi“ föderatív hatalomnak a többinél nagyobb befolyást engedett a természetjog garanciáit így is a polgári jogközösségen biztosítottak láttá.

[18] „*De l'esprit des lois*“ Charles-Louis de Secondat, Montesquieu: *A törvények szelleméről*. Osiris-Attraktor, Budapest, (2000.) Fordította: Csécsy Imre, Sebestyén Pál

[19] A. V. Dicey: *Bevezetés az angol alkotmányjogba*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest (1902) 177-194. oldal

[20] Dicey i.m. 177. oldal “the absolute supremacy or predominance of regular law as opposed to the

influence of arbitrary power”

[21] Dicey i.m. 182. oldal „*A rendes bíróságok által alkalmazott közönséges jognak mindenki alá van vetve.*”, *equality before the law, or the equal subjection of all classes to the ordinary law of the land administered by the ordinary law courts*

[22] Szerk: Takács Péter: *Joguralom és jogállam – Antológia a Rule of Law és a Rechtsstaat irodalmának köréből*. Budapest, (1995.) 22-26. oldal, Lásd: Dicey i. m. 185. oldal Lásd: A. V. Dicey, *Introduction to the Study of the Law of the Constitution*, London, Macmillan, (1885):

„the law of the constitution is a consequence of the rights of individuals as defined and enforced by the courts”

[23] Lásd: Tóth J. Zoltán *A jogállamiság tartalma*. Jogtudományi Közlöny. (2019), 197-213. oldal,

[24] Tóth J. Zoltán *A demokrácia és a jogállamiság kapcsolata*. A Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja, valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával, az Új Nemzeti Kiválóság Program (Bolyai+Felsőoktatási Fiatal Oktatói, Kutatói Ösztöndíj) keretében készült tanulmánya 2019, Lásd: Tóth J. Zoltán *A jogállamiság tartalma*. Jogtudományi Közlöny. (2019), 197-213. oldal

[25] Takács Albert: *A jogállam társadalmi és jogi feltételei* in Jogtudományi Közlöny, (1986), november hó, 521-530. oldal A szöveg eredeti lábjegyzete: O. Mayer: *Deutsches Verwaltungsrecht*. Bd. 1. (3. Aufl.) München—Leipzig, Duncker & Humblot Verl. 1924. 70. oldal., W. Jellinek: *Verwaltungsrecht*. Berlin, J. Springer Veri. 1928. 84. oldal, K. Stern: *Staatsrecht*. Bd. 1. 773. oldal, Ezzel ellentétes gondolatot fogalmazott meg Szigeti Péter és Takács Péter „*A jogállamiság jogelmélete*” című műben 201-203. oldal.

[26]Névai László: Az államigazgatási per néhány alapkérdése in Jogtudományi Közlöny, (1958,) január- február 1-2 szám, 37-46. oldal az eredeti lábjegyzet: *Deutsches Staatsrecht*, Stuttgart-Köln, (1953.) 131. oldal

[27] *Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye*. 1949. I. köt. Budapest. (1950.) 11. oldal

[28] Magyary Zoltán: i. m 1942, 624-625. oldal, Patyi András: *Útközben: Alapkérdések a szervezetenként önálló közigazgatási bíráskodás megszervezése kapcsán in Acta Humana: Hungarian centre for human rights publications*, (2019) 77-106. oldal, Varga Zs. András – Fröhlich Johanna szerk.: *Közérdekvédelem. A közigazgatási bíráskodás múltja és jövője*. Budapest, PPKE JÁK-KIM, (2009).

[29] <https://www.parlament.hu/irom41/06295/06295.pdf> (letöltve: 2019.06.17.)

[30] Ámtv. 1. §. (1): „Az Országgyűlés a köztársasági elnök 2019. május 31. napjáig megtett javaslatára a Közigazgatási Felsőbíróság első elnökét – a közigazgatási bíróságokról szóló törvényben meghatározott feltételeknek megfelelő személyek közül – 2019. június 15. napjáig megválasztja.”

[31] KEH/02808-1/2019. Áder János köztársasági elnök levele Kövér Lászlónak, az Országgyűlés elnökének a közigazgatási bíróságokról szóló törvény hatálybalépésének elhalasztása ügyében.

(letöltve: https://www.keh.hu/pic/upload/files/20190531_level_hazelnoknek.pdf)

[32] A közigazgatási bíróságok függetlenségét biztosító további garanciákról szóló törvény

[33] Lásd: Balássy Ádám Miklós: *A közigazgatási bíróság, mint a jogállamiságot biztosító intézmény*, „*Verwaltungsrecht als konkretisiertes Verfassungsrecht.*”

<https://kre.academia.edu/Bal%C3%A1ssyAdamM>

[34]Vö: II/00242/2019 ABH. [169]

[35] A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. Bíróság a rendes és a közigazgatási bíróság.

[36] II/00242/2019 AB. határozat [173] Vö: KB. preambulum: a jogállam alapvető biztosítékát jelentő bírói függetlenség maradéktalan megvalósulását és az ítékezés egységét szem előtt tartva, Lásd: „közigazgatási bíróságok létrehozatala vagy az ettől való tartózkodás annyira jelentős kérdés, amelyet az alkotmányok szintjén kell megválaszolni” [CDLINF (2001)017, [59], 1/2017. (I. 17.) ABH. [20], T/332 törvényjavaslat indoklása: 1/2017. (I. 17.) AB határozatában „*A perjogi szabályozás pedig csak intézményi reformmal válhat teljessé*”